

**Η επιρροή
των πολιτικών
δυνάμεων στις
Νομαρχιακές Εκλογές
του 2002**

Γιάννης Μαυρής

Οι Νομαρχιακές εκλογές του περασμένου Οκτωβρίου επιβεβαίωσαν την τάση ενίσχυσης του νέου δικομματικού ανταγωνισμού που είχε καταγράψει και το εκλογικό αποτέλεσμα των Βουλευτικών του 2000. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Α' γύρου, τα δύο κόμματα συγκέντρωσαν ποσοστό περίπου 86%, όσο δηλαδή και στις εθνικές εκλογές. Είναι γεγονός, ότι το διαφορετικό εκλογικό σύστημα, οι κομματικές συμμαχίες που αναπτύσσονται, ανύπαρκτες στις βουλευτικές εκλογές, το φαινόμενο της κομματικής ανυπακοής, αλλά και η πληθώρα των ανεξαρτήτων υποψηφίων που διεκδικούν την εκπροσώπηση της κοινωνίας στη βαθμίδα του νομού, συνιστούν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της νομαρχιακής ψήφου και στοιχείο διαφοροποίησης των νομαρχιακών από τις εθνικές εκλογές. Αν και η νομαρχιακή επιρροή των πολιτικών δυνάμεων δεν ταυτίζεται με την εθνική (βουλευτική), ούτε πρέπει να αναχθεί ευθέως σε αυτήν, εντούτοις, συγκλίνει σε μεγάλο βαθμό και μπορεί κάλλιστα να συγκριθεί με τη δεύτερη. Οι νομαρχιακές εκλογές, με σαφώς κρισιμότερο από ό,τι οι δημοτικές θεσμικό αντικείμενο (νομαρχιακή αυτοδιοίκηση) και εξ' ορισμού μεγαλύτερη πολιτική σημασία, τοποθετούνται εγγύτερα στη βαθμίδα των εθνικών εκλογών και χαρακτηρίζονται εντονότερα από τον κομματικό ανταγωνισμό. Μιλώντας σχηματικά, θα έλεγε κανείς ότι -χωρίς να καθίστανται- τείνουν περισσότερο προς τις εκλογές "Α' τάξεως".

Η διαφοροποίηση νομαρχιακής/βουλευτικής ψήφου που είχε ισχύσει εντονότερα το 1994 και λιγότερο το 1998, φαίνεται ότι περιορίσθηκε αισθητά στις τρίτες νομαρχιακές εκλογές του 2002. Αν και εκλογές "Β' τάξεως", χαρακτηρίσθηκαν από: 1) πρωτοφανή αύξηση της συμμετοχής, συμμετοχής μεγαλύτερης και από εκείνη των εθνικών εκλογών, (7.180.000 ψηφοφόροι, έναντι 7.027.000 του 2000). 2) Αυξημένο ενδιαφέρον, 3) Μείωση των αντεκλογικών πρακτικών (ακύρων, λευκών), κατά 1,61%, σε σχέση με το 1998, 4) Μεγαλύτερη κομματικοποίηση των υποψηφιοτήτων και δραστικό περιορισμό των 2πλών ψηφοδελτίων κομματικής απειθαρχίας, κατά περίπου 20%, σε σύγκριση με το 1998.

Είναι ενδεικτικό, ότι το σύνολο των υποψηφίων Νομαρχών στις Ν2002, περιορίσθηκε από 262 το 1998, σε 221 (μείωση κατά 15,6%), και επανήλθε ακριβώς, μετά την έκρηξη του 1998, στα επίπεδα των πρώτων Νομαρχιακών εκλογών του 1994 (πίνακας 1). Επιπλέον, παρατηρήθηκε εντυπωσιακή αύξηση των αμιγώς κομματικών υποψηφιοτήτων που προέρχονται από τα δύο μεγάλα κόμματα (ΠΑΣΟΚ, ΝΔ). Ο αριθμός των

Ο κ. Γιάννης Μαυρής είναι Διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης και Διευθύνων Σύμβουλος του Ινστιτούτου Δημοσκοπήσεων VPRC.

υποψηφίων Νομαρχών που υποστήριζαν αποκλειστικά τα δύο κόμματα, αυξήθηκε από 57 το 1998 σε 90 το 2002, αντιπροσωπεύοντας τώρα το 40,7%, έναντι μόνον 21,9% το 1998 (πίνακας 2). Η σαφέστατη κομματικοποίηση της εκλογικής αναμέτρησης που επεδίωξε η ΝΔ και αποδέχθηκε τελικά το ΠΑΣΟΚ, ενισχύθηκε α) από τη διεξαγωγή κεντρικών προεκλογικών εκστρατειών εθνικών εκλογών, από τα δύο μεγάλα κόμματα, β) την υιοθέτηση κεντρικών πολιτικών μηνυμάτων και, γ) την άμεση εμπλοκή των πολιτικών αρχηγών στην προεκλογική κινητοποίηση. Δημιούργησε δε για πρώτη φορά -σε αυτήν την έκταση- συνθήκες "άτυπης" εθνικής αναμέτρησης. Στον πίνακα 3 αποτυπώνονται συγκριτικά με το 1998 οι πολιτικοί συσχετισμοί που κατέγραψε το αποτέλεσμα του Α' γύρου.

1. ΝΔ: Ενίσχυση και σύγκλιση εθνικής/περιφερειακής επιρροής

Η σημερινή κοινωνική απήχηση της ΝΔ, αθροίζοντας τις ψήφους που απέσπασαν οι αμιγώς κομματικοί υποψήφιοί της, οι συνεργασίες της, οι "αντάρτικοι" συνδυασμοί σε 7 νομαρχίες, καθώς και ο συνδυασμός του κ. Καρατζαφέρη στην Υπερνομαρχία Αθηνών-Πειραιώς υπολογίζεται σε **45,08%**, ή 3.040.191 ψήφους, έναντι 2.935.000 στις Β2000 (πίνακας 3). Επομένως, η ΝΔ εμφανίζει σαφέστατη άνοδο, τόσο σε σύγκριση με την προηγούμενη νομαρχιακή της επιρροή (41%), όσο και σε σύγκριση με την πρόσφατη βουλευτική (42,7%). Επιπλέον, καταγράφει ευδιάκριτο προβάδισμα σε σχέση με το ΠΑΣΟΚ, της τάξης του **4,1%**.

Δεδομένου, όμως, ότι μόνον το **63%** των ψηφοφόρων του κ. Καρατζαφέρη (περίπου 137.000 άτομα) προέρχονται από τη ΝΔ (στοιχεία exit poll VPRC/ALPHA), ενδέχεται αυτός ο υπολογισμός να υπερεκτιμά τη νομαρχιακή επιρροή της ΝΔ. Θα ήταν ορθότερο, να αφαιρεθούν περίπου 80.000 ψήφοι, ή 1,2% του συνολικού εκλογικού σώματος (δηλαδή το υπόλοιπο 37% των ψηφοφόρων Καρατζαφέρη που προέρχονται από το υπόλοιπο πολιτικό φάσμα). Με βάση αυτήν την υπόθεση εργασίας, η διορθωμένη εκτίμηση για τη νομαρχιακή επιρροή της ΝΔ (43,88%) θα έδινε στο κόμμα της αντιπολίτευσης ένα σαφές προβάδισμα, έναντι του ΠΑΣΟΚ, της τάξης του **2,7%**.

Στις προηγούμενες Νομαρχιακές εκλογές του 1998, **ως προς την νομαρχιακή επιρροή των δύο μεγάλων κομμάτων, η ΝΔ είχε ήδη πετύχει εξισορρόπηση δυνάμεων**, γεγονός με ιδιαίτερη σημασία. Ιστορικά, ο χώρος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αποτέλεσε χώρο ηγεμονίας για την Αριστερά και μεταπολιτευτικά, για το ΠΑΣΟΚ, προνομιακό πεδίο για την οργάνωση της κοινωνικής του συμμαχίας. Και, αντιστρόφως, χώρο περιορισμένης επιρροής για τη συντηρητική παράταξη. Ταυτοχρόνως, ήδη από το 1998, η νομαρχιακή επιρροή της ΝΔ **είχε συγκλίνει σε μεγάλο βαθμό με την εθνική**

της αντίστοιχη, τάση που συνιστούσε μια σημαντική μεταβολή στον πολιτικό χάρτη της χώρας. Το στοιχείο αυτό, που επαληθεύθηκε και στις πρόσφατες εκλογές, σημαίνει, ότι η νομαρχιακή επιρροή της θα πρέπει να θεωρείται συνεκτική σε υψηλό βαθμό.

2. Η "ψήφος Καρατζαφέρη"

Η κάθοδος του κ. Καρατζαφέρη, ως υποψηφίου για την Υπερνομαρχία Αθηνών-Πειραιώς, αποτέλεσε ένα από τα κεντρικά ζητήματα του πολιτικού και κομματικού ανταγωνισμού στη συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση, με ιδιαίτερα σημαντικές πολιτικές και επικοινωνιακές επιπτώσεις.

Η ψήφος στον κ. Καρατζαφέρη, ως "στιγμιαία" φωτογραφική αποτύπωση μιας τάσης του εκλογικού σώματος, δεν υποδηλώνει κοινωνική διαμαρτυρία, ούτε πρόκειται κατά κύριο λόγο για ψήφο λαϊκών, αποκλεισμένων ή περιθωριοποιημένων κοινωνικών στρωμάτων. Συνιστά καταρχήν, παραταξιακή ψήφο πολιτικής αποδοκimasίας και κομματικής δυσaráσκειας προς την επιλογή της υποψηφιότητας Τζαννετάκου. Συνιστά όμως και **μια σαφή προτίμηση προς την ιδεολογική συγχώνευση που εκπροσωπεί ο κ. Καρατζαφέρης**. Η δυσaráσκεια στο κόμμα της ΝΔ, ως προς το πρόσωπο του κ. Τζαννετάκου, είναι σαφώς ευρύτερη, εάν όχι και καθολική.

Εντούτοις, συντάχθηκε με αυτήν το 60% της εκλογικής βάσης του κόμματος (συμπίεση των ψηφοφόρων ΝΔ 2000), σε αντίθεση με το 25% (το 1/4) που προχώρησε ένα βήμα παραπέρα, απειθαρχώντας στην κομματική προτίμηση, αν και οι πολιτικές συνέπειες για το κόμμα της ΝΔ ήταν ήδη ορατές δια γυμνού οφθαλμού. Οι δυσaráστημένοι οπαδοί της ΝΔ που υπερψήφισαν τον κ. Καρατζαφέρη και αποτελούν το 63% των σημερινών οπαδών του (πίνακας 5), δεν επέλεξαν την αποχή, το λευκό/άκυρο, ή την υπερψήφιση άλλων υποψηφίων για να εκφράσουν την (κομματική) δυσaráσκειά τους. Γεννάται βεβαίως και το ερώτημα, τι εκφράζει πολιτικά και ιδεολογικά το υπόλοιπο 37%, που δεν προέρχονται από τη ΝΔ, και επομένως δεν μπορούν να αποδοθούν στη δυσaráσκεια προς τον κ. Τζαννετάκο.

Ο εκλογικός χάρτης της "ψήφου Καρατζαφέρη" παρακολουθεί το χάρτη των πολιτικών σχηματισμών της Δεξιάς "οικογένειας" που προέκυψαν, ως διασπάσεις της συντηρητικής παράταξης στη δεκαετία του 1980 και 1990. Η ομοιότητα τόσο με τον εκλογικό χάρτη της ΔΗΑΝΑ (1,4%) και της ΕΠΕΝ (1,2%) στις Ευρωεκλογές του 1989, όσο και της Πολιτικής Άνοιξης (4,9%) στις Βουλευτικές εκλογές του 1993 είναι εντυπωσιακή. Από την ανάγνωση της εκλογικής γεωγραφίας του προκύπτει, ότι ο κ. Καρατζαφέρης διαθέτει **ομοιόμορφη και σχετικά συμπαγή κοινωνική επιρροή**, χωρίς ιδιαίτερα έντονες γεωγραφικές διακυμάνσεις: τόσο στις κεντρικές περιοχές του Λεκανοπεδίου (Δ.

Αθηναίων, Δ. Πειραιά), όσο και στην περιφέρεια (Βόρεια, Δυτικά, Νότια προάστια) και ελαφρώς χαμηλότερα στην ευρύτερη περιφέρεια Πειραιά. Τα υψηλότερα ποσοστά του παρατηρούνται στις βόρειες-βορειοανατολικές συνοικίες και προάστια του Λεκανοπεδίου, αλλά και σε ορισμένες περιοχές της νοτιοανατολικής και παραλιακής ζώνης. Από την πλευρά της κοινωνικής σύνθεσης των κατοίκων τους, πρόκειται για περιοχές όπου διαβιούν περισσότερο τα ανώτερα και ανώτατα κοινωνικά στρώματα της Πρωτεύουσας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο συνδυασμός του κ. Καρατζαφέρη ξεπέρασε το 20% στο Παπάγου (23%, έναντι 44% του κ. Τζαννετάκου), που αποτελεί ιστορικά προπύργιο της ΝΔ στο Λεκανοπέδιο και στην Πεντέλη (20,4%), ενώ κυμάνθηκε μεταξύ 14-18% σε μια σειρά δήμων της βόρειας-βορειοανατολικής (Κηφισιά 17,2%, Φιλοθέη 15,9%, Εκάλη 15,6%, Ψυχικό 14,7%) και της παραλιακής ζώνης: Π. Φάληρο (18,4%), Γλυφάδα 16%, Καλλιθέα 15,9%. Αντίστοιχα, στο Δήμο Αθηναίων, συγκεντρώνει τα υψηλότερα ποσοστά στις κεντρικές συνοικίες, με μικροαστική και μεσοαστική κοινωνική σύνθεση: κέντρο (16,8%), Αγ. Παύλος (16,8%), Φωκίωνος (16,5%), Πλ. Αττικής (16,3%), Πατήσια (16,2%), Κολωνάκι (15,5%) κ.α. Αντιθέτως, ο κ. Καρατζαφέρης έλαβε τα χαμηλότερα ποσοστά του στην περιμετρική ζώνη του Δήμου Αθηναίων: Πετράλωνα (13,6%), Γούβα (12,4%), Προμπονά (12,7%), καθώς και στη ζώνη των δήμων της Β' Πειραιά, με λαϊκή-εργατική κοινωνική σύνθεση και αντιδεξιά πολιτική παράδοση: Νίκαια (11,3%), Κερατσίνι (11,2%), Δραπετσώνα (9,8%) και το χαμηλότερο στο Πέραμα (9,5%).

Η περίπτωση του Περάματος είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα, διότι ιστορικά σε αυτήν την περιοχή συγκεντρώνονται περισσότερο, σε σχέση με τους συμπαγείς κοινωνικά δήμους προσφυγικής προέλευσης της Β' Πειραιώς, τα χαμηλότερα εργατικά και λαϊκά στρώματα και διόλου τυχαία εδώ η επιρροή της ΝΔ είναι κατά κανόνα υψηλότερη από ό,τι στις παραδοσιακές πρώην προσφυγικές συνοικίες. Πρόκειται, επομένως, περισσότερο για "αστική" δυσарέσκεια και λιγότερο για "λαϊκή" Δεξιά. Η ψήφος Καρατζαφέρη δεν καταγράφει, προς το παρόν τουλάχιστον, χαρακτηριστικά κοινωνικής δυσарέσκειας λαϊκών στρωμάτων, όπως πχ. καταγράφηκε στο χάρτη του ΔΗΚΚΙ στις Βουλευτικές του 1996 και στις Νομαρχιακές του 1998.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυση των εκλογικών δεδομένων, επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία των δημοσκοπήσεων έξω από τα εκλογικά τμήματα. Το εκλογικό ακροατήριο του κ. Καρατζαφέρη είναι -αναμενόμενα- περισσότερο ανδρικό (60%-40%, πίνακας 4), ηλικιακά ισοκαταμεμημένο με αξιόλογη παρουσία και στη νεότερη ηλικιακή ομάδα (18-29 ετών). Διαθέτει σε μεγάλο βαθμό μεσαία και ανώτερη μόρφωση, ενώ από την πλευρά της κοινωνικής διάρθρωσης είναι πολυσυλλεκτικό, διάχυτο και αντιπροσωπευτικό της γενικής διάρθρωσης του πληθυσμού. Δεν προκύπτει

ιδιαίτερη επικέντρωση σε κάποια κοινωνική κατηγορία, ιδίως όπως ίσως αναμενόταν του μη-ενεργού πληθυσμού (συνταξιούχοι, νοικοκυρές), ή των ανέργων: σχεδόν οι 4 στους 10 είναι μισθωτοί (δημοσίου, ή ιδιωτικού τομέα), ενώ το 20% εντάσσεται στους αυτοαπασχολούμενους και στα ελεύθερα επαγγέλματα. Θα πρέπει τέλος να σημειωθεί, ότι μπορεί η επιρροή του κ. Καρατζαφέρη στους τακτικά εκκλησιαζόμενους πολίτες να είναι μεγαλύτερη από το μέσο όρο, (οι 4 στους 10 ψηφοφόροι του κ. Καρατζαφέρη εκκλησιάζονται τακτικά), δεν παύει εντούτοις, η εκλογική του απήχηση να περιλαμβάνει, και μάλιστα σε μεγαλύτερο βαθμό, τους μη-εκκλησιαζόμενους (πίνακας 5).

3. Η ανθεκτικότητα του ΠΑΣΟΚ

Σε σύγκριση με το 1998, η νομαρχιακή επιρροή του κυβερνώντος κόμματος δείχνει να διατηρείται, ενώ υπολείπεται σε σχέση με την αντίστοιχη βουλευτική του, κατά 2,58%. Αθροίζοντας στην κομματική του δύναμη τις ψήφους που απέσπασε η συμμαχία ΠΑΣΟΚ/ΣΥΝ, καθώς και οι "αντάρτικοι" συνδυασμοί, η νομαρχιακή επιρροή του ΠΑΣΟΚ υπολογίζεται, βάσει του πίνακα 3, σε **41,2%**, ή 2.778.715 ψήφους, έναντι 3.008.000 στις Β2000. Εύλογα, στις ψήφους της συμμαχίας, που αποτελούν το 9,8% των εγκύρων ψήφων, περιλαμβάνεται και μερίδιο του Συνασπισμού, που όμως δεν είναι εύκολο να εκτιμηθεί επακριβώς. Μια ένδειξη για αυτό αποτελούν οι ψήφοι που απέσπασε ο ΣΥΝ σε αυτές τις περιοχές, στις Βουλευτικές εκλογές του 2000 (περίπου 40.000 ψήφους, ή 0,6% στο σύνολο του εκλογικού σώματος). Η μικρή υπερεκτίμηση της δύναμης του ΠΑΣΟΚ που εμπεριέχει ο υπολογισμός, αντισταθμίζεται ως ένα βαθμό από τις εισροές που είχε ο ΣΥΝ με την υποψηφιότητα Γλέζου στην Υπερνομαρχία Αθηνών-Πειραιώς: Με βάση το exit-poll της VPRC, το 25% των ψηφοφόρων του Μ. Γλέζου (περίπου 43.000 άτομα) προέρχονται από το ΠΑΣΟΚ.

4. Ανακατατάξεις στην Αριστερά

Τέλος, η αθροιστική νομαρχιακή επιρροή των μικρότερων κομμάτων της Αριστεράς (ΚΚΕ, ΣΥΝ, ΔΗΚΚΙ, εμφανίζεται μάλλον αποδυναμωμένη. Το 1998, η συνολική δύναμη των τριών κομμάτων και των μεταξύ τους συμμαχιών, που είχαν αναπτυχθεί, είχε υπολογισθεί σχεδόν σε 17% του εκλογικού σώματος. Σήμερα δείχνει να περιορίζεται -αθροιστικά- στο 13% (850.563 ψήφους), ενώ το 5,7% από την εν λόγω επιρροή, οφείλεται στη συμμαχία ΚΚΕ/ΔΗΚΚΙ. Η τάση συρρίκνωσης, εντούτοις, υποκρύβει και σημαντικές ανακατατάξεις στο εσωτερικό της Αριστεράς, προς όφελος του Συνασπισμού, που καταγράφει περισσότερο ευδιάκριτα στα αποτελέσματα των δημοτικών εκλογών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1				
Αριθμός υποψηφίων Νομαρχών στις Νομαρχιακές εκλογές 1994-2002				
1994	1998	2002	1994-98	1998-02
221	262	221	+18,6%	-15,6%

Πηγή: Γ. Μαυρίς, επεξεργασία εκλογικών αποτελεσμάτων

ΠΙΝΑΚΑΣ 2		
Μονοκομματικές υποψηφιότητες ΠΑΣΟΚ- ΝΔ, 1998-2002		
	N1998	N2002
ΠΑΣΟΚ	37	40
ΝΔ	20	50
ΠΑΣΟΚ+ΝΔ	57	90
Σύνολο Υποψηφίων Νομαρχών	262	221
Ποσοστό ΠΑΣΟΚ+ΝΔ επί του συνόλου των υποψηφίων Νομαρχών	21,8%	40,7%

Πηγή: Γ. Μαυρίς, επεξεργασία εκλογικών αποτελεσμάτων

ΠΙΝΑΚΑΣ 3	
Το Κοινωνικό Προφίλ της εκλογικής βάσης του κ. Καρατζαφέρη	
Σύνθεση ψηφοφόρων	(%)
ΦΥΛΟ	
Άνδρες	60
Γυναίκες	40
ΗΛΙΚΙΑ	
– 29 ετών	24
– 44 ετών	32
– 59 ετών	23
65 ετών και άνω	21
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	
Απόφοιτοι Δημοτικού	11
Απόφοιτοι Μέσης	49
Απόφοιτοι Ανώτερης	40
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	
Εργοδότες/Επιχειρηματίες	4
Ελεύθ. Επαγγελματίες	20
Μισθωτοί Δημ. Τομέα	12
Μισθωτοί Ιδ. Τομέα	27
Άνεργοι	5
Νοικοκυρές	11
Συνταξιούχοι	14
Φοιτητές / Σπουδαστές	6

Πηγή: EXIT POLL VPRC/ALPHA, Υπερνομαρχία Αθηνών-Πειραιώς, δείγμα 3000 άτομα

ΠΙΝΑΚΑΣ 4	
Το Πολιτικό και ιδεολογικό προφίλ της εκλογικής βάσης του κ. Καρατσαφέρη	
Σύνθεση ψηφοφόρων	(%)
ΚΟΜΜΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	
ΠΑΣΟΚ	9
ΝΔ	63
ΚΚΕ	3
ΣΥΝ	1
ΔΗΚΚΙ	2
ΑΛΛΟ	6
Νέοι	4
ΛΟΙΠΑ	5
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΡΑΤΑΞΗ	
Αριστεροί	5
Κεντρώοι	13
Δεξιοί	59
Τίποτα	16
ΔΓ/ΔΑ	8
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟΣ	
Εκκλησιαζόμενοι	39
Μη εκκλησιαζόμενοι	61

Πηγή: EXIT POLL VPRC/ALPHA, Υπερνομαρχία Αθηνών-Πειραιώς, δείγμα 3000 άτομα